

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน
ภาษาไทย

หลักภาษา และการใช้ภาษาไทย

กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย
ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑

ผู้เรียบเรียง

ดร.เฉลิมลาภ ทองอาจ
ดร.เพชร วิจิตรนาวิณ
อาจารย์นาวิณี หล้าประเสริฐ
อาจารย์มนสิการ เฮงสุวรรณ

อาจารย์กาญจนา เฉลิมญาติ
อาจารย์ชนัดดา ปุยมาม
อาจารย์สุมิตรา คุณวัฒน์บัณฑิต
อาจารย์วรางคณา ชั่งโต

ผู้ตรวจ

รองศาสตราจารย์ ดร.ชาญชัย คงเพ็ชรธรรม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เปรม สนวนสมุทร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุวรรณา ตั้งทีชะรัักษ์

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรทิพย์ แข็งขัน

สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.)

๑๒๕๖/๙ ถนนนครไชยศรี แขวงถนนนครไชยศรี เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐
โทร. ๐-๒๒๔๓-๘๐๐๐ (อัตโนมัติ ๑๕ สาย), ๐-๒๒๔๑-๘๙๙๙
แฟกซ์ : ทุกหมายเลข, แฟกซ์อัตโนมัติ : ๐-๒๒๔๑-๔๑๓๑, ๐-๒๒๔๓-๗๖๖๖

website : www.iadth.com

สงวนลิขสิทธิ์

บริษัท พัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.) จำกัด
พ.ศ. ๒๕๖๗
พิมพ์ครั้งที่ ๑ จำนวน ๒๐,๐๐๐ เล่ม
ISBN : 978-616-05-5115-6

คำนำ

QR CODE คำชี้แจง
กระบวนการ
เรียนรู้

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย หลักภาษาและการใช้ภาษาไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ เล่มนี้

สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.) จัดทำขึ้นเพื่อใช้ในการจัดการเรียนรู้อายวิชาพื้นฐาน กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ นักเรียนเข้าใจลักษณะภาษาไทย สามารถพัฒนาทักษะการใช้ภาษาไทยในการสื่อสารในชีวิตประจำวัน ได้ถูกต้องเหมาะสม รวมทั้งพัฒนาสมรรถนะด้านการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิด ประเมินค่า การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดสร้างสรรค์ อันจะนำไปสู่ความเข้าใจภาษา การตระหนักรู้คุณค่าของภาษาไทย ในฐานะที่เป็นเครื่องมือการสื่อสารของคนในชาติ

การนำเสนอเนื้อหาแบ่งเป็น ๒ ส่วน **ส่วนที่ ๑ เรียนรู้หลัก ประจักษ์ภาษา** มีเนื้อหาเกี่ยวกับ หลักเกณฑ์การใช้ภาษาไทยให้ถูกต้อง เพื่อเป็นพื้นฐานสำคัญในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร **ส่วนที่ ๒ พัฒนาทักษะสื่อสาร** มีเนื้อหาเกี่ยวกับทักษะทางภาษา ได้แก่ การอ่าน การเขียน การฟัง การดู และการพูด เพื่อเป็นแนวทางในการฝึกฝนทักษะแต่ละด้านให้มีประสิทธิภาพ เนื้อหาแต่ละเรื่อง มีกิจกรรมสร้างสมรรถนะให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติ และเกิดความเข้าใจด้วยตนเองจากการลงมือทำจริง และมีคำถามตรวจสอบความเข้าใจ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสรุปหลักการทางภาษาและประเมิน เพื่อพัฒนาตนเองได้

สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.) หวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือเรียนเล่มนี้ จะมีประโยชน์ แก่การจัดการเรียนรู้ภาษาไทยตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ หากมีข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงหนังสือเรียน คณะผู้จัดทำขออ้อมรับด้วยความขอบคุณ และจะนำไป พัฒนาคุณภาพของหนังสือเรียนเล่มนี้ต่อไป

สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.)

สารบัญ

หน้า

ตอนที่ ๑

เรียนรู้หลัก ประจักษ์ภาษา

• เสียงในภาษาไทย	๕
• การสร้างคำในภาษาไทย	๑๙
• คำพ้อง	๓๒
• ชนิดและหน้าที่ของคำในประโยค	๓๘
• ภาษาพูดและภาษาเขียน	๕๗
• การแต่งคำประพันธ์ประเภทกาพย์	๖๐
• จำนวนที่เป็นคำพังเพยและสุภาษิต	๖๖

ตอนที่ ๒

พัฒนาทักษะสื่อสาร

ทักษะการอ่าน

• การอ่านออกเสียงบทร้อยแก้วและบทร้อยกรอง	๖๙
• การอ่านจับใจความ	๗๖
- นิทานชาดก	๗๘
- ขำ	๘๓
- เรื่องเล่าจากประสบการณ์	๘๘
- งานเขียนประเภทโน้มน้าวใจเชิงสร้างสรรค์	๙๐
• การอ่านและปฏิบัติตามคู่มือแนะนำวิธีการใช้งาน	๙๓

เรียนรู้หลัก ประจักษ์ภาษา

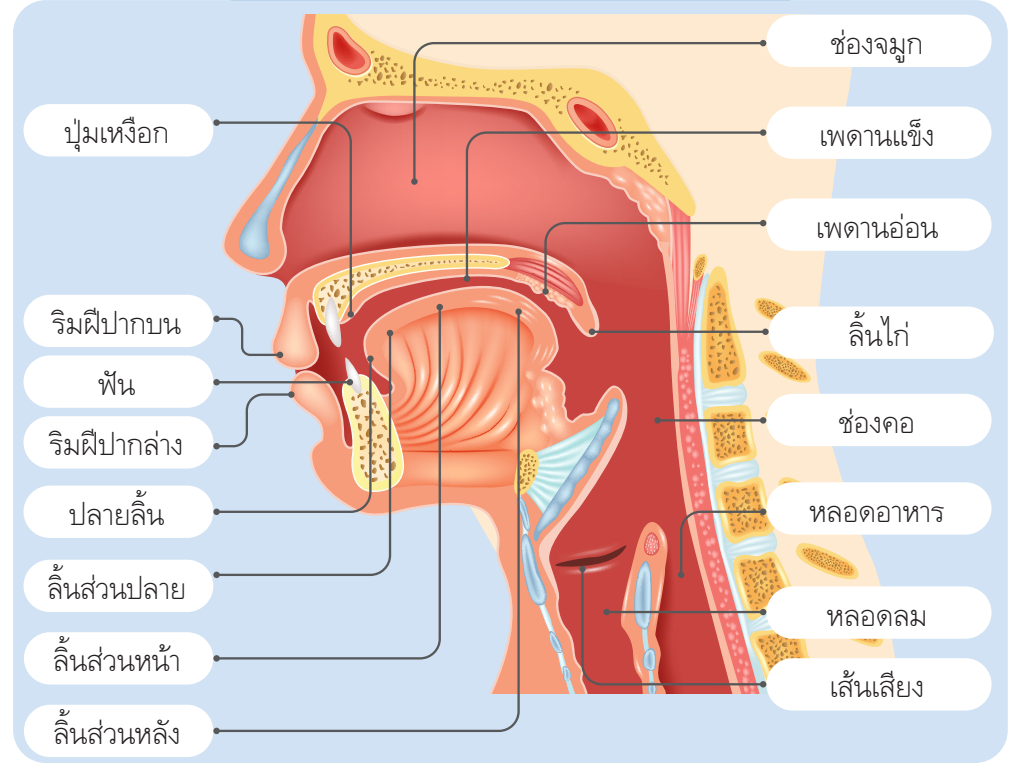
เสียงในภาษาไทย

ตัวชี้วัดระหว่างทาง อธิบายลักษณะของเสียงในภาษาไทย (ท ๔.๑ ม. ๑/๑)

การออกเสียง เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องของอวัยวะ โดยสมองจะสั่งการให้กล้ามเนื้อท้องหดตัวดันกะบังลมและหน้าอกให้บีบลมออกจากปอด ผ่านหลอดลมขึ้นมายังกล่องเสียง (ตำแหน่งของกล่องเสียงอยู่บริเวณกระดูกอ่อนที่เรียกว่า “ลูกรกระดูก”) บริเวณกล่องเสียงมีเส้นเอ็นที่เรียกว่า “เส้นเสียงหรือสายเสียง” เส้นเสียงเป็นอวัยวะสำคัญที่ทำให้เกิดเสียง เส้นเสียงประกอบด้วยเส้นเอ็น และกล้ามเนื้อเป็นแผ่น ๒ แผ่น วางขวางอยู่ เส้นเสียงนี้สามารถขยับเข้าชิดกันหรือแยกห่างจากกันได้ เมื่อลมจากหลอดลมดันขึ้นมา เส้นเสียงจะเปิดและปิดสลับกันไป ทำให้เกิดการสั่นสะเทือน จากนั้นกระแสลมจะเข้าสู่ช่องปาก ภายในช่องปากประกอบด้วยอวัยวะ ๒ กลุ่ม คือกลุ่มแรกเป็นอวัยวะที่เคลื่อนไหวไม่ได้ ได้แก่ ฟัน ปุ่มเหงือก เพดานแข็ง เพดานอ่อน และกลุ่มที่ ๒ เป็นอวัยวะที่เคลื่อนไหวได้ ได้แก่ ลิ้น และริมฝีปาก ลมอาจจะเคลื่อนผ่านช่องทางช่องปากโดยสะดวกหรือถูกอวัยวะเหล่านี้กักหรือสกัดกั้นไว้ก่อน แล้วจึงเคลื่อนออกไปก็ได้

การเคลื่อนของลมดังกล่าวนี้ เป็นเกณฑ์การแบ่งประเภทเสียงในภาษาออกเป็น ๓ ประเภท ได้แก่ เสียงสระ เสียงพยัญชนะ และเสียงวรรณยุกต์ เสียงแต่ละประเภทมีรายละเอียด ดังนี้

ภาพวาดแสดงอวัยวะในการออกเสียง

ทักษะการเขียน

- การคัดลายมือ ๙๘
- การเขียนแนะนำตนเอง ๑๐๑
- การเขียนแนะนำสถานที่สำคัญ ๑๐๔
- การเขียนบนสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ๑๐๗
- การเขียนบรรยายประสบการณ์ ๑๑๒
- การเขียนเรียงความเชิงพรรณนา ๑๑๘
- การเขียนย่อความ ๑๒๔
- การเขียนแสดงความคิดเห็น ๑๒๘
- การเขียนจดหมายส่วนตัว ๑๓๒
- การเขียนจดหมายกิจธุระ ๑๓๕
  - การเขียนจดหมายลาครู ๑๓๘
  - การเขียนจดหมายสอบถามข้อมูล ๑๔๑
- การเขียนรายงาน ๑๔๓
- การเขียนรายงานโครงงาน ๑๔๗

ทักษะการฟัง การดู และการพูด

- การพูดสรุปความจากเรื่องที่ฟังและดู ๑๕๗
- การพูดแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ ๑๕๙
- การพูดประเมินคำสื่ที่มีเนื้อหาโน้มน้าวใจ ๑๖๓
- การพูดเสนอความรู้ ๑๖๗

โครงการงานสู่นวัตกรรม

๑๗๑

บรรณานุกรม

๑๗๓

หน้า

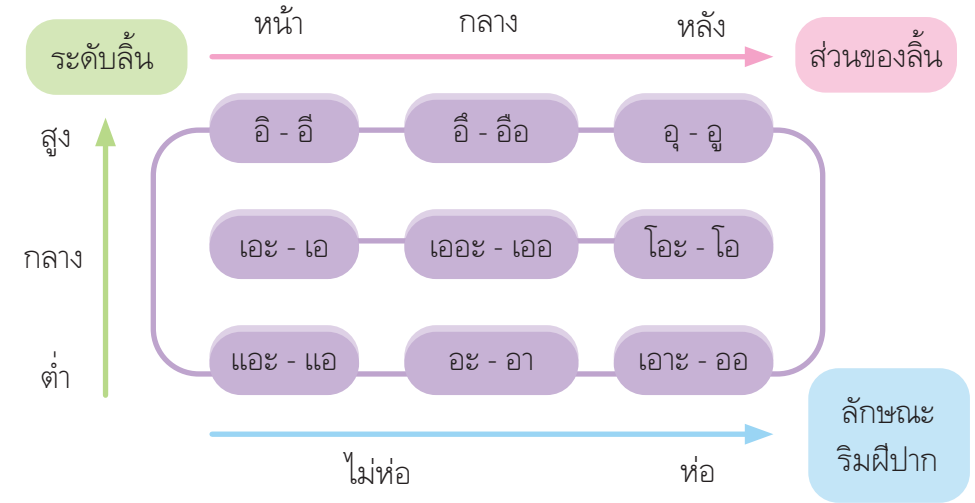
๑. เสียงสระ

เสียงสระเป็นเสียงก้องที่เปล่งออกมา ซึ่งลมจะถูกบีบและเคลื่อนผ่านอวัยวะในช่องปาก โดยไม่ถูกสกัดกั้น ทำให้เส้นเสียงที่ปิดสนิทเกิดการสั่นสะบัด ระดับของลิ้นและริมฝีปากมีลักษณะต่างกัน เสียงสระในภาษาไทยจึงมีความแตกต่างกันถึง ๒๑ หน่วยเสียง โดยแบ่งเป็นหน่วยเสียงสระเดี่ยว ๑๘ หน่วยเสียง และหน่วยเสียงสระประสม ๓ หน่วยเสียง ซึ่งนักเรียนสามารถศึกษาการจำแนกประเภทของหน่วยเสียงสระได้ ดังนี้

๑.๑ หน่วยเสียงสระเดี่ยว คือ หน่วยเสียงที่เกิดจากลมซึ่งเคลื่อนผ่านอวัยวะในช่องปาก ที่จัดวางอยู่ในตำแหน่งเดิมตลอด แบ่งเป็นเสียงสั้น ๙ หน่วยเสียง และเสียงยาว ๙ หน่วยเสียง ดังข้อมูลต่อไปนี้

หน่วยเสียงสระเดี่ยว			
เสียงสั้น	ตัวอย่างคำ	เสียงยาว	ตัวอย่างคำ
/อะ/	ปะ รัก วัน จันท์	/อา/	ชา สาร ราช คล้าย
/อิ/	ติ คิด พริก ทียบ	/อี/	สี รีบ กลีบ หลีก
/อึ/	ครี ตึก อึก กลิ้ง	/อือ/	ถือ จืด กลิ่น คลื่น
/อุ/	ตุร อุ๋น กรุง ขลุ่ย	/อุอู/	ชู ตู้ พรุ ปลุก
/เอะ/	เตะ เห็น เซ็ด เกล็ด	/เออ/	เห เทพ เจน เปรม
/แอะ/	แซะ แพะ แคระ แข็ง	/แเอ/	แพ แขน แดด แขวาง
/เออะ/	เจอะ เอะ เปรอะ เซอะ	/เออ/	เจอ เคย เสริม เพลิน
/โอะ/	โป๊ะ ตก พัน ขวนขวย	/โอ/	โต โชด โนม โครม
/เอะ/	เพาะ เกาะ เปราะ เพราะ	/ออ/	คอ ชอบ มอง กลอน

เมื่อนักเรียนออกเสียงสระเดี่ยว จะมีอวัยวะสำคัญ ได้แก่ ลิ้นและริมฝีปาก ที่ร่วมกันสร้างเสียงสระให้แตกต่างกันออกไป การยกระดับของลิ้น (ระดับสูง กลาง ต่ำ) ส่วนของลิ้น (ลิ้นส่วนหน้า ส่วนกลาง ส่วนหลัง) และลักษณะของริมฝีปาก (ห่อ ไม่ห่อ) ลิ้นทำให้นักเรียนออกเสียงสระข้างต้นได้แตกต่างกัน ลักษณะอวัยวะในการออกเสียงสระ สรุปเป็นแผนภาพดังต่อไปนี้

แผนภาพแสดงลักษณะอวัยวะที่เกี่ยวข้องกับการออกเสียงสระเดี่ยว

ตัวอย่างการอธิบายหน่วยเสียงสระเดี่ยว

- /อิ - อี/** ลิ้นส่วนหน้ายกขึ้นในระดับสูง ริมฝีปากไม่ห่อ
อัตราการออกเสียง /อิ/ สั้นกว่า /อี/
- /เออะ - เออ/** ลิ้นส่วนกลางยกขึ้นอยู่ในระดับปานกลาง ริมฝีปากไม่ห่อ
อัตราการออกเสียง /เออะ/ สั้นกว่า /เออ/
- /เอะ - ออ/** ลิ้นส่วนหลังวางทอดในระดับต่ำ ริมฝีปากห่อ
อัตราการออกเสียง /เอะ/ สั้นกว่า /ออ/

หมายเหตุ

นักเรียนควรสังเกตลักษณะการออกเสียงของหน่วยเสียงสระอื่น ๆ พร้อมกับทดสอบการออกเสียงของตนเองด้วยว่าสอดคล้องกับแผนภาพหรือไม่ เช่น ทดสอบลักษณะของริมฝีปากโดยออกเสียง /อี/ /อือ/ /อุ/ ซึ่งก็เห็นได้ว่า /อี/ และ /อือ/ ริมฝีปากจะไม่ห่อ จากนั้นจึงค่อย ๆ เปลี่ยนเป็นห่อที่เสียง /อุ/ หรือนักเรียนอาจทดสอบว่าถ้าจัดรูปริมฝีปากให้ต่างจากแผนภาพ นักเรียนยังสามารถออกเสียงหน่วยเสียงสระได้ชัดเจนหรือไม่ เช่น ออกเสียง /อุ/ โดยพยายามไม่ห่อริมฝีปาก การทดสอบลักษณะอวัยวะในการออกเสียงหน่วยเสียงสระจะทำให้ นักเรียนเข้าใจกลไกการทำงานของอวัยวะในการออกเสียงมากยิ่งขึ้น

เพิ่มเติมเสริมความรู้

ำ ไ- ใ- เ- ฤ ฎ ฃ ฅ ไม่จัดอยู่ในหน่วยเสียงสระเดี่ยว เพราะเป็นรูปสระที่มีเสียงพยัญชนะรวมอยู่ด้วย จึงเรียกสระทั้ง ๘ ตัวนี้ว่า สระเกิน

๑. **ำ** ประกอบด้วยหน่วยเสียงสระ /อะ/ + หน่วยเสียงพยัญชนะท้าย /ม/

๒. **ไ-, ใ-** ประกอบด้วยหน่วยเสียงสระ /อะ/ + หน่วยเสียงพยัญชนะท้าย /ย/

๓. **เ-า** ประกอบด้วยหน่วยเสียงสระ /อะ/ + หน่วยเสียงพยัญชนะท้าย /ว/

- ✦ คำที่ใช้รูปสระเกินเป็นคำที่มีหน่วยเสียงพยัญชนะท้ายทุกคำ เช่น ำ ใจ ใ ไป เเรา
  - ✦ ส่วน ฤ ฎ ฃ ฅ มีเสียงพยัญชนะ ร ล นำหน้าเสียงสระ คือ ฤ = รี้ ฎ = รือ ฃ = ลี ฅ = ลือ
- ดังนั้น หน่วยเสียงสระเดี่ยวในภาษาไทยจึงมีเพียง ๑๘ หน่วยเสียง

๑.๒ หน่วยเสียงสระประสม คือ หน่วยเสียงที่เกิดจากลมซึ่งเคลื่อนที่ผ่านอวัยวะในช่องปากที่มีการเปลี่ยนหรือเลื่อนตำแหน่ง มี ๓ หน่วยเสียง เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า หน่วยเสียงสระเลื่อน ดังข้อมูลต่อไปนี้

หน่วยเสียงสระประสม		
หน่วยเสียง	การเลื่อนตำแหน่ง	ตัวอย่างคำ
๑. /เอีย/	อวัยวะที่ออกเสียงหน่วยเสียงสระ อี เลื่อนตำแหน่งเป็นหน่วยเสียงสระ อา	เลีย เลี้ยว เบี้ยว เพลี้ยว เรียน เปรียง เตรียม เกลี้ยง เขวี้ยง
๒. /เอือ/	อวัยวะที่ออกเสียงหน่วยเสียงสระ อือ เลื่อนตำแหน่งเป็นหน่วยเสียงสระ อา	เจือ เชื้อ เผื่อ เมื้อ เกือบ เลือด เกลือ เหมือน เครื่อง
๓. /อ้าว/	อวัยวะที่ออกเสียงหน่วยเสียงสระ อุ เลื่อนตำแหน่งเป็นหน่วยเสียงสระ อา	ห้าว ว้าว ถ้าว คร้าว พล้าว สวาย รวม กวาด ม้วน อวน

หมายเหตุ

นักเรียนสามารถทดสอบการเลื่อนตำแหน่งของเสียงได้ เช่น หน่วยเสียงสระ /เอีย/ ให้นักเรียนเริ่มต้นออกเสียงสระ /อี/ ให้ยาว แล้วค่อย ๆ เปลี่ยนเสียงเป็นสระ /อา/ ตามลำดับ จะสังเกตได้ว่า เสียงที่เลื่อนนี้จะมีลักษณะคล้ายกับเสียงสระ /เอีย/ จากนั้นออกเสียงสระ /อี/ และ /อา/ ให้สั้นและเร็วขึ้น เสียงที่เปล่งออกมา ก็จะเป็นเสียงสระ /เอีย/ นักเรียนสามารถทดสอบในลักษณะเช่นเดียวกันนี้กับเสียง /เอือ/ และ /อ้าว/ ได้

ตัวอย่างการอธิบายหน่วยเสียงสระประสม

การอธิบายลักษณะหน่วยเสียงสระประสม ให้นักเรียนพิจารณาจากหน่วยเสียงสระเริ่มต้นก่อนว่า อวัยวะอยู่ในลักษณะใด จากนั้นเมื่อเลื่อนตำแหน่งเป็นหน่วยเสียงสระถัดมา อวัยวะก็ต้องจัดลักษณะให้เปลี่ยนไปตามหน่วยเสียงสระนั้นด้วย เช่น

/เอีย/

เริ่มจากลิ้นส่วนหน้ายกขึ้นในระดับสูง ริมฝีปากไม่ห่อ (ลักษณะของหน่วยเสียง /อี/) จากนั้นลิ้นค่อย ๆ ต่ำลง จนลิ้นส่วนกลางวางทอดในระดับต่ำ ริมฝีปากไม่ห่อ (ลักษณะของหน่วยเสียง /อา/)

จากตัวอย่างข้างต้น นักเรียนสามารถใช้เป็นหลักในการอธิบายหน่วยเสียงสระ /อัว/ และ /เอือ/ ได้

อนึ่ง หน่วยเสียงสระประสม เด็กไทยมักชินกับการท่องเสียงสระคู่สั้นยาวทั้งสระเดี่ยวและสระประสม จึงเห็นว่าสระประสม ๖ หน่วยเสียง แต่เมื่อพิจารณาคำภาษาไทยแล้วพบว่า สระประสมเสียงสั้น เช่น เอียะ เอือะ และอัวะ มักเกิดในคำเลียนเสียง เช่น เปียะ เปรี๊ยะ เอือะ ชัวะ ผลัวะ หรือในคำยืมจากภาษาอื่น เช่น เอียะ ฝัวะ ซึ่งไม่มีในคำปกติของภาษาไทยแท้ ๆ หน่วยเสียงสระประสมในภาษาไทยจึงมีเพียง ๓ หน่วยเสียง

เรียบเรียงจาก (บรรทัดฐานภาษาไทย เล่ม ๑ : ระบบเสียง อักษรไทย การอ่านคำ และการเขียนสะกดคำ ของกระทรวงศึกษาธิการ, กรมวิชาการ, สถาบันภาษาไทย, ๒๕๔๕ : ๒๘)

สิ่งที่นักเรียนควรสังเกต คือ เสียงสระในคำบางคำจะมีความสั้นหรือยาวไม่เป็นไปตามลักษณะเสียงที่กำหนดไว้ข้างต้น ขึ้นอยู่กับเจตนาของผู้พูดหรือสำเนียงการออกเสียงในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งการสังเกตลักษณะการออกเสียงคำที่แท้จริงจะช่วยให้ นักเรียนเข้าใจลักษณะของเสียงสระมากยิ่งขึ้น

ตัวอย่าง

แก้ว มีหน่วยเสียงสระ /อะ/ ซึ่งเป็นสระเสียงสั้น แต่ออกเสียงว่า “ก้าว”

ไม้ มีหน่วยเสียงสระ /อะ/ ซึ่งเป็นสระเสียงสั้น แต่ออกเสียงว่า “ม้าย”

น้ำ มีหน่วยเสียงสระ /อะ/ ซึ่งเป็นสระเสียงสั้น แต่ออกเสียงว่า “น้าม” (ยกเว้นคำที่มีคำว่า น้ำ เป็นพยางค์แรก เช่น น้ำใจ น้ำปลา ที่ออกเสียง “น้าม”)

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

นักเรียนแบ่งกลุ่ม แต่ละกลุ่มร่วมกันแต่งเรื่องสั้น ๆ จากนั้นหาคำที่ประสมด้วยหน่วยเสียงสระต่าง ๆ มานำเสนอ ครูและนักเรียนตรวจสอบความถูกต้อง จากนั้นร่วมกันสรุปความรู้

๒. เสียงพยัญชนะ

เสียงพยัญชนะเป็นเสียงที่เกิดจากลม โดยเคลื่อนจากเส้นเสียงเข้าสู่ช่องปาก แล้วถูกอวัยวะในช่องปากกักหรือสกัดกั้นไว้ ณ ที่ใดที่หนึ่ง ทำให้ไม่สามารถแปลงเสียงพยัญชนะได้ต่อเนื่อง โดยลมสามารถเคลื่อนออกได้ทั้งทางช่องปากหรือทางช่องจมูก ซึ่งต่างจากเสียงสระที่ลมเคลื่อนออกเฉพาะทางช่องปากเท่านั้น เสียงพยัญชนะในภาษาไทยมีทั้งสิ้น ๒๑ หน่วยเสียง แบ่งออกเป็นหลายกลุ่มตามตำแหน่งของอวัยวะที่ทำให้เกิดเสียง หน่วยเสียงพยัญชนะสามารถใช้เป็นหน่วยเสียงพยัญชนะต้นได้ทุกหน่วยเสียง ทั้งที่เป็นพยัญชนะต้นเดี่ยวและพยัญชนะต้นควบกล้ำ แต่มีหน่วยเสียงพยัญชนะเพียง ๙ หน่วยเสียงเท่านั้นที่เป็นหน่วยเสียงพยัญชนะท้าย หรือหน่วยเสียงพยัญชนะสะกดได้ นักเรียนสามารถศึกษาการจำแนกประเภทของหน่วยเสียงพยัญชนะได้ ดังนี้

๒.๑ หน่วยเสียงพยัญชนะต้นเดี่ยว

ลักษณะเสียง	พยัญชนะ		ตัวอย่างคำ
	หน่วยเสียง	รูปที่ใช้	
เสียงระเบิด (ลมจากปอดจะถูกกักในช่องปากและพุ่งออกมาโดยแรง)	๑. /ก/	ก	กัก การ กิจ ก้อน กรรม แก้ว
	๒. /ค/	ข ขค ค ฅ	ของ คน คาย คาง ฆาต ฆ้อง
	๓. /จ/	จ	จัก จิต โจทย์ เจ้า โจษ
	๔. /ช/	ฉ ช ฌ	ฉิว โชก ฌอ (ต้นไม้-เขมร) ฌาน
	๕. /ด/	ฎ ด	ฎีกา ดับ เดี่ยว ดิน ดำ โดด
	๖. /ต/	ฏ ต	กฏ ตัด ตาก ติด ตอง ตึง เต่า
	๗. /ท/	ฐ ฑ ฒ ถ ฑ ฐ	ฐาน มณฑล ฒ่า ถอย ฐิ่ง ฐง
	๘. /บ/	บ	บาน บิน บุ่ง แบบ ไบ โบาย โบก
	๙. /ป/	ป	ปะ ปาก ปิด เปื้อย ป้อง ปุย เปิบ
	๑๐. /พ/	ผ พ ภ	ผ้า พัด พาย เพชร พล ภาย ภัย
	๑๑. /อ/ หรือ /?/	อ	อ้าง อาบ อิง แอบ อืด อึก โอม

ลักษณะเสียง	พยัญชนะ		ตัวอย่างคำ
	หน่วยเสียง	รูปที่ใช้	
เสียงนาสิก (ลมออกทางช่องปาก และช่องจมูกพร้อมกัน)	๑๒. /ง/	ง	งง งาม ง่าย เงียบ เงื่อน
	๑๓. /น/	ณ น	เณร นก นัก นาน น่อง
	๑๔. /ม/	ม	มัด มาก มิตร มวล แม่น มาร
เสียงข้างลิ้น (ลมออกข้างลิ้น)	๑๕. /ล/	ล ฟ	ลัก ลา ลิ่น ลอง แล้ว เลิศ จุฬาลักษณ์
เสียงกระทบ (ลมผ่านลิ้น ที่กระดกขึ้นลง อย่างรวดเร็ว)	๑๖. /ร/	ร	รัก ราช แร่ รุ่ง รอง โรจน์
เสียงเสียดแทรก (ลมบีบตัวผ่านช่องแคบ ในปาก)	๑๗. /ฟ/	ฟ ฟ	ฟ้า ฟาก ฟาด ฟน ฟา ฟุ่น ฝอย
	๑๘. /ซ/	ซ ศ ษ ส	ซ้อน โซม โศก ศาล ฤษี สาน สิงห์
	๑๙. /ฮ/	ห ฮ	ห้า หาก หอบ หึ่งห้อย เฮฮา โฮ่ง
เสียงกึ่งสระ (เป็นได้ทั้งเสียงสระ และพยัญชนะ /อี/-/ย/ /อู/-/ว/)	๒๐. /ย/	ญ ย	ญวน ญาติ ยา ย้อน ยับ โยน
	๒๑. /ว/	ว	วัด ว่า วาด วิ่ง แววาว โวยวาย

๒.๒ หน่วยเสียงพยัญชนะต้นควบกล้ำ

คู่ที่	หน่วยเสียง พยัญชนะต้นควบกล้ำ	ตัวอย่างคำ
๑.	/กร/	กรุง กริช กริบ กราบ กริ่ง เกรียงไกร
๒.	/กล/	กลาง เกลียด แกลิ่ง กลับ เกลา กลิ้ง
๓.	/กว/	กว้าง กว้าง แกว่งไกว กวัดแกว่ง
๔.	/คร/ /ขร/	คราว ครีบ คริ่ง ครู ขริบ ขรัว ขริม ขรุขระ
๕.	/คล/ /ขล/	คล้อง คลาน คลุม คลุ้มคลั่ง ขลั่ง ขลาด ขลุ่ย ขลุ่ย
๖.	/คว/ /ขว/	ควาญ คว้าง ควาย คว่า ขวัญ ขวับ ขวาง ขวักไขว่
๗.	/ตร/	ตรวน ตระ ตรา ตริ ตรุษ ทรู่ ตรีภพ ทรอง
๘.	/ปร/	ปรอย ประ ปราบปราม ปรวนแปร
๙.	/ปล/	ปลด ปล่อง ปลั่ง ปลา ปลิว ปลีก ปลูก
๑๐.	/พล/ /พล/	ผลัด ผลิ ผลาญ โผล่ พลอย พลาย พลุ เพลง
๑๑.	/พร/	พราว พรึก พรุ พราว เพรศ พรันพริง

เรียบเรียงจาก (บรรทัดฐานภาษาไทย เล่ม ๑ : ระบบเสียง อักษรไทย การอ่านคำ และการเขียนสะกดคำ
ของกระทรวงศึกษาธิการ, กรมวิชาการ, สถาบันภาษาไทย, ๒๕๔๕ : ๓๓-๓๔)

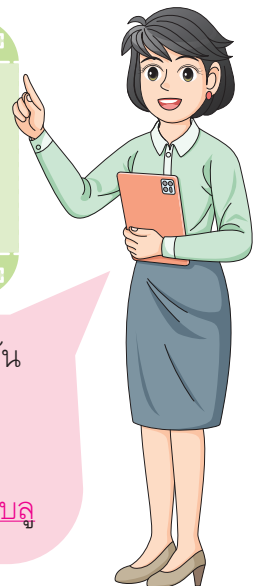
ลักษณะของหน่วยเสียงพยัญชนะต้นควบกล้ำ คือ

๑. พยัญชนะต้นที่มี ๒ เสียงติดต่อกัน มี ๑๑ หน่วยเสียง
๒. พยัญชนะนำเป็นพยัญชนะเสียงระเบิด ส่วนพยัญชนะควบ
เป็นพยัญชนะเสียงกระทบ พยัญชนะเสียงข้างลิ้น และพยัญชนะ
เสียงกึ่งสระ

อย่างไรก็ตาม อิทธิพลของภาษาต่างประเทศในภาษาไทยทำให้ปัจจุบัน
มีหน่วยเสียงพยัญชนะต้นควบกล้ำเพิ่มมากขึ้น เช่น

บาลี-สันสกฤต : จัน**ท**รา อิน**ท**รา

อังกฤษ : **ฟ**รี **ฟ**ลุค **ฟ**ลูอ์ไรต์ **ด**ราฟต์ **บ**โรมิน **บ**ล็อก **บ**ลู

๒.๓ หน่วยเสียงพยัญชนะท้าย

หน่วยเสียงพยัญชนะท้าย	รูปพยัญชนะที่ใช้	ตัวอย่างคำ
๑. /ก/	ก ข ค ฆ	รัก สุข สุนัข อัคคี เมฆ
๒. /ต/	จ ช ฌ ฎ ฏ ฐ ฑ ฒ ด ต ถ ท ฑ ศ ษ ส	โรจน์ ราช ก๊าซ กฎ ปราบกฎ อัฐิ ครูฑ อัฒจันทร์ วาด อนาคต รถ บท อาวุธ อากาศ เศษ อาวาส
๓. /ง/	ง	กาง วาง อ่าง ค้าง มิ่ง ลิง โรง
๔. /ป/	บ ป พ ฟ ภ	ฉาบ รับ บาป ภาพ กราฟ โลก
๕. /อ/หรือ/ร/	-	ติ กะ ลี ตุ เตะ ปุ ปะ ปริ ชะ
๖. /ย/	ย	ยาย เขย เตย ไรย โหย ช่วย ส่วย
๗. /น/	ญ ณ น ร ล ฬ	กาญจน์ คุณ ทน ทาร วาร การ กาล กาศ วาฬ
๘. /ม/	ม	กลม กล่อม ชม โครม กรรม ธรรม ปราม
๙. /ว/	ว	วาว นัว แก้ว แพรว วิว แมว เปรี้ยว

เรียบเรียงจาก (บรรทัดฐานภาษาไทย เล่ม ๑ : ระบบเสียง อักษรไทย การอ่านคำ และการเขียนสะกดคำ ของกระทรวงศึกษาธิการ, กรมวิชาการ, สถาบันภาษาไทย, ๒๕๔๕ : ๓๔-๓๕)

จากตารางข้างต้น นักเรียนควรสังเกตว่า หน่วยเสียงพยัญชนะท้าย /ต/ และหน่วยเสียงพยัญชนะท้าย /ป/ เป็นหน่วยเสียงพยัญชนะท้ายหรือพยัญชนะตัวสะกดในภาษาไทย ซึ่งแต่เดิมการกำหนดเสียงพยัญชนะท้ายหรือพยัญชนะตัวสะกดจะแยกเป็นมาตรา มีทั้งสิ้น ๘ มาตรา คือ กก กต กบ กง กน กม เกย เกอว โดยพยางค์หรือคำที่ไม่มีพยัญชนะสะกดจะเรียกว่า มาตรา ก กา หลักเกณฑ์เช่นนี้อาจทำให้นักเรียนสับสนได้ โดยเฉพาะในมาตรา กต และ กบ เนื่องจากนักเรียนอาจคิดว่า คำที่มีรูปพยัญชนะ “ด” และ “บ” เป็นพยัญชนะท้าย เช่น วาด พับ จะมีหน่วยเสียงพยัญชนะ /ต/ และ /บ/ เป็นหน่วยเสียงพยัญชนะท้ายด้วย ซึ่งในทางภาษาศาสตร์ หน่วยเสียงพยัญชนะท้ายของมาตรา กต และมาตรา กบ แท้ที่จริงคือหน่วยเสียงพยัญชนะ /ต/ และ /ป/ ตามลำดับ และหน่วยเสียงพยัญชนะ /ด/ และ /บ/ นั้นเป็นได้เฉพาะหน่วยเสียงพยัญชนะต้นของพยางค์หรือคำเท่านั้น

สิ่งที่นักเรียนควรทราบเพิ่มเติมคือ หน่วยเสียงพยัญชนะท้าย /อ/ หรือ /ร/ ซึ่งเกิดที่ช่องระหว่างเส้นเสียง เป็นหน่วยเสียงพยัญชนะท้ายในภาษาไทยด้วย เรียกว่า “เสียงกัก” ซึ่งถือเป็นหน่วยเสียงพยัญชนะท้ายเพียงเสียงเดียวที่ไม่ปรากฏรูปตัวอักษรที่ใช้แทนเสียง โดยเสียงกักนี้จะปรากฏเฉพาะในคำที่มีหน่วยเสียงสระเสียงสั้นเท่านั้น เช่น ติ เกะ ครี ตุ แต่หากคำหรือพยางค์ที่มีหน่วยเสียงสระเสียงสั้นอยู่ในตำแหน่งที่ออกเสียงเบาหรือกึ่งมาตรา ถือว่าไม่มีหน่วยเสียงพยัญชนะ /อ/ หรือ /ร/ เป็นหน่วยเสียงพยัญชนะท้าย เช่น กะทิ ชนะ พยางค์ กะ และ ชะ เป็นพยางค์ที่ออกเสียงเบา ถือว่าไม่มีหน่วยเสียงพยัญชนะท้าย แต่พยางค์ ทิ และ นะ ออกเสียงหนักจึงมีหน่วยเสียงพยัญชนะ /อ/ เป็นหน่วยเสียงพยัญชนะท้าย

ข้อสังเกต

ปัจจุบันมีการรับคำในภาษาอังกฤษมาใช้ ทำให้ภาษาไทยมีหน่วยเสียงพยัญชนะท้ายเพิ่มขึ้นด้วย แต่ขั้นนี้ยังอยู่ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงของระบบเสียงภาษาไทย เช่น

หน่วยเสียง /ซ/	ในคำว่า	พิชชา รถบั๊ <u>ล</u> เหน <u>น</u> สิ <u>ล</u> แจ็ <u>ล</u>
หน่วยเสียง /ฟ/	ในคำว่า	ปรั <u>ฟ</u> ออฟ <u>ฟ</u> ิศ กอล์ฟ <u>ฟ</u>
หน่วยเสียง /ล/	ในคำว่า	บิ <u>ล</u> เจ <u>ล</u> แร <u>ล</u> ลี <u>ล</u> ู

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

นักเรียนแบ่งกลุ่มศึกษาและรวบรวมคำในภาษาไทยในสื่อออนไลน์ต่าง ๆ และวิเคราะห์หน่วยเสียงพยัญชนะ นำผลการศึกษาที่ได้มาแลกเปลี่ยนกัน เพื่อขยายประสบการณ์การเรียนรู้

๓. เสียงวรรณยุกต์

เสียงวรรณยุกต์เป็นเสียงสูงต่ำ ซึ่งเกิดจากการสั่นสะเทือนของเส้นเสียงในอัตราที่แตกต่างกัน เมื่อออกเสียงสระ เสียงวรรณยุกต์จึงมีลักษณะพิเศษ คือ ต้องเกิดขึ้นร่วมหรือซ้อนกับเสียงสระเสมอ ภาษาไทย (รวมทั้งภาษาในตระกูลจีน-ทิเบต) ถือว่าเสียงวรรณยุกต์เป็นลักษณะสำคัญในภาษา เพราะเมื่อเปลี่ยนเสียงวรรณยุกต์ในพยางค์หรือคำ ความหมายของคำก็จะเปลี่ยนไปด้วย

หน่วยเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยมี ๕ หน่วยเสียง แบ่งออกเป็นหน่วยเสียงวรรณยุกต์คงระดับ คือ มีระดับเสียงคงที่ตลอดพยางค์ อาจคงที่โดยตลอด หรือลดต่ำหรือสูงขึ้นเล็กน้อยในช่วงปลายพยางค์ ได้แก่ เสียงสามัญ เสียงเอก และเสียงตรี กับหน่วยเสียงวรรณยุกต์เปลี่ยนระดับ คือ มีระดับเสียงเปลี่ยนแปลงในช่วงพยางค์ ได้แก่ เสียงโท และเสียงจัตวา ซึ่งนักเรียนสามารถศึกษาการจำแนกประเภทของหน่วยเสียงวรรณยุกต์ได้ ดังนี้

ประเภทหน่วยเสียง	เสียงวรรณยุกต์	ตัวอย่างคำ
หน่วยเสียงวรรณยุกต์คงระดับ	เสียงเอก คือ เสียงต้นพยางค์อยู่ในระดับกลาง แล้วลดต่ำลงในช่วงปลายพยางค์	จ่า ข่า กิจ ลิทธิ์ ตก
	เสียงสามัญ คือ เสียงต้นพยางค์ต่อเนื่องคงที่ถึงกลางพยางค์ และลดลงเล็กน้อยในช่วงปลายพยางค์	กาน เต่า ครู ทาง
	เสียงตรี คือ เสียงต้นพยางค์อยู่ในระดับกลาง แล้วเพิ่มสูงขึ้นในช่วงปลายพยางค์	กั๊ก จี๊ด บั๊วย คะนะ คำ น้ำ
หน่วยเสียงวรรณยุกต์เปลี่ยนระดับ	เสียงโท คือ เสียงต้นพยางค์อยู่ในระดับสูง แล้วเพิ่มสูงขึ้นอีกเล็กน้อย จากนั้นจึงลดต่ำลงอย่างรวดเร็วในช่วงปลายพยางค์	จ้ำ จ้าง ข้ำ ข้าง คำ ท่า ฟิ่ง พล่าน
	เสียงจัตวา คือ เสียงต้นพยางค์อยู่ในระดับต่ำ แล้วลดลงเล็กน้อย ก่อนที่จะสูงขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วงปลายพยางค์	แก่ แจ๋ ตุ่น บุ่ม ปร้อ สาน

หลักการวิเคราะห์เรื่องเสียงวรรณยุกต์

การวิเคราะห์เสียงวรรณยุกต์ นักเรียนควรเข้าใจหลักการสำคัญ ดังนี้

๑. พยางค์ทุกพยางค์มีเสียงวรรณยุกต์เสมอ เช่น คำว่า “วัฒนธรรม” มี ๔ พยางค์ ซึ่งประกอบด้วยเสียง /วัด/-/ทะ/-/นะ/-/ทำ/ เสียงวรรณยุกต์ในคำนี้จึงประกอบด้วย /ตรี/ /ตรี/ /ตรี/ และ /สามัญ/ ตามลำดับ แม้ว่าคำนี้จะไม่ปรากฏวรรณยุกต์เลย ดังนั้น คำที่ไม่มีรูปวรรณยุกต์ไม่ได้หมายความว่าไม่มีเสียงวรรณยุกต์

๒. พยางค์หรือคำที่มีรูปวรรณยุกต์ไม่จำเป็นจะต้องมีหน่วยเสียงตามวรรณยุกต์นั้น ๆ เช่น

- คำว่า “ฟัง” มีรูปวรรณยุกต์ “เอก” แต่มีหน่วยเสียงวรรณยุกต์ /โท/
- คำว่า “คำ” มีรูปวรรณยุกต์ “โท” แต่มีหน่วยเสียงวรรณยุกต์ /ตรี/

๓. การออกเสียงคำในชีวิตประจำวัน คำบางคำอาจออกเสียงวรรณยุกต์ได้ไม่ตรงกับกฎเกณฑ์ทางภาษา เช่น คำว่า “ภาชนะ” คำนี้ประกอบไปด้วย ๓ พยางค์ คือ /พา/-/ชะ/-/นะ/ ดังนั้น พยางค์ /ชะ/ จึงต้องมีหน่วยเสียงวรรณยุกต์ /ตรี/ แต่ที่จริงพยางค์ /ชะ/ ออกเสียงเบาและไม่เน้นหนักเหมือนพยางค์ /นะ/ ซึ่งเป็นพยางค์สุดท้าย ทำให้เสียงพยางค์ /ชะ/ ออกคล้ายเป็นเสียงวรรณยุกต์สามัญ (คล้ายเสียง ซา ลั่น ๆ)

นอกจากนี้ การศึกษาเรื่องการผันเสียงวรรณยุกต์ นักเรียนควรจะศึกษาเกี่ยวกับการจำแนกหมวดหมู่พยัญชนะไทยออกเป็น ๓ กลุ่ม หรือไตรยางค์เพิ่มเติม ซึ่งจะทำให้นักเรียนสามารถอ่านและเขียนสะกดคำได้อย่างถูกต้อง

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

นักเรียนแบ่งกลุ่มจัดทำหนังสือเล่มเล็ก รวบรวมคำศัพท์น่าสนใจหลากหลายสาขาที่มีรูปวรรณยุกต์ไม่ตรงเสียงวรรณยุกต์ หรืออาจจัดทำในรูปแบบสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ แล้วมานำเสนอกัน แต่ละกลุ่มผลัดกันตรวจสอบและประเมินผลงาน

ร่วมกันคิด ร่วมกันตอบ ตรวจสอบความเข้าใจ

๑. เสียงในภาษาไทยแบ่งได้เป็นกี่ประเภท และมีหลักเกณฑ์ใดในการแบ่งประเภทเสียงดังกล่าว
๒. เสียงสระประสมหรือสระเลื่อนมีลักษณะแตกต่างจากเสียงสระเดี่ยวอย่างไร
๓. อวัยวะที่เกี่ยวข้องกับการออกเสียงสระมีอะไรบ้าง และแต่ละอวัยวะมีอิทธิพลต่อการออกเสียงสระอย่างไร
๔. เหตุใดปัจจุบันจึงวิเคราะห์ว่าหน่วยเสียงสระประสมในภาษาไทยมี ๓ หน่วยเสียง
๕. หน่วยเสียงพยัญชนะในภาษาไทยมีกี่หน่วยเสียง แบ่งเป็นหน่วยเสียงพยัญชนะต้นและหน่วยเสียงพยัญชนะท้ายอย่างไรบ้าง
๖. เหตุใดภาษาไทยปัจจุบันจึงมีหน่วยเสียงพยัญชนะต้นควบกล้ำมากขึ้นกว่าในอดีต และหน่วยเสียงที่เพิ่มขึ้นนั้นมีหน่วยเสียงใดบ้าง
๗. การกำหนดมาตราตัวสะกดแต่เดิมเป็นมาตราต่าง ๆ ๘ มาตรานั้น มีมาตราใดไม่สอดคล้องกับแนวคิดในทางภาษาศาสตร์ เพราะเหตุใด

การสร้างคำในภาษาไทย

ตัวชี้วัดระหว่างทาง สร้างคำในภาษาไทย (ท ๔.๑ ม. ๑/๒)

คำ คือ เสียงที่มีความหมาย และเป็นหน่วยเล็กที่สุดในภาษาที่สามารถใช้สื่อสารได้ตรงกัน เสียงดังกล่าวอาจเปล่งออกมาครั้งเดียวหรือหลายครั้งก็ได้ แต่จะต้องได้ความหมายที่ชัดเจน เช่น เมื่อเปล่งเสียงออกมาว่า /แมว/ คนไทยก็จะเข้าใจว่าเสียงนี้ หมายถึง สัตว์เลี้ยงลูกด้วยน้ำนม มีลักษณะคล้ายเสือแต่มีขนาดเล็ก เป็นสัตว์เลี้ยงที่มีขน ขอบจับหู ดังนั้น เสียงที่เปล่งว่า /แมว/ จึงกลายเป็น “คำ” ที่เปล่งเสียงครั้งเดียว แต่หากเปล่งเสียงว่า /นา/ - /ฟิ/ - /กา/ แล้วเข้าใจความหมายว่า เครื่องบอกเวลา เสียงที่เปล่งออกมานี้จึงเป็น “คำ” ที่เปล่งเสียง ๓ ครั้ง โดยเราเรียกเสียงที่เปล่งออกมาครั้งหนึ่งว่า “พยางค์” ดังนั้น คำว่า แมว จึงเป็นคำที่มีพยางค์เดียว ส่วนคำว่า นาฬิกา เป็นคำที่มี ๓ พยางค์ ซึ่งนักเรียนควรทำความเข้าใจความแตกต่างระหว่างความหมายของ “คำ” และ “พยางค์” ให้ถูกต้อง

ภาษาไทยเป็นคำพยางค์เดียวตามลักษณะของภาษาคำโดด สังเกตได้จากคำเรียกเครือญาติของเรา เช่น พ่อ แม่ พี่ น้อง ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา คำแสดงอาการที่สำคัญ เช่น กิน นั่ง นอน มอง รู้ ทิว หรือคำแสดงสภาพธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ ลม ไฟ คำพื้นฐานดังกล่าวเรียกว่า “คำมูล” แต่เมื่อภาษาขยายตัวออกไปสู่คนหมู่มาก การติดต่อระหว่างกลุ่มชนที่ใช้ภาษาต่างกันไปไม่จะเป็นด้านศาสนา เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง รวมทั้งการรับวิทยาการและเทคโนโลยีจากต่างประเทศ ทำให้คำมูลที่มีแต่เดิมไม่เพียงพอกับความต้องการ จึงจำเป็นต้องสร้างคำใหม่ขึ้นใช้ในภาษา หากนักเรียนสังเกตคำที่ใช้ในชีวิตประจำวัน จะเห็นว่าไม่ได้เป็นคำพยางค์เดียวเสมอไป เช่น คำว่า น้ำแข็ง บัตรเติมเงิน โทรศัพท์เคลื่อนที่ มุลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่า ไร่นา นัยน์ตา นักเรียนสงสัยบ้างหรือไม่ว่าคำเหล่านี้เกิดขึ้นได้อย่างไร

การสร้างคำ เป็นการนำคำมูลที่มีอยู่แล้วในภาษาตั้งแต่ ๒ คำขึ้นไปมารวมกันแล้วให้ความหมายใหม่ ประเภทของการสร้างคำมี ๓ ลักษณะ คือ ถ้าคำที่นำมารวมกันมีความหมายต่างกัน เรียกว่า “คำประสม” ถ้าคำที่นำมารวมกันมีความหมายเหมือนกัน โกล้เคียงกัน ตรงข้ามกัน หรือเสียงคล้ายกัน เรียกว่า “คำซ้อน” และหากคำที่นำมารวมกันเป็นคำเดียวกันนำมาเขียนซ้ำอีกครั้ง เรียกว่า “คำซ้ำ” ความหมายและลักษณะการสร้างคำแต่ละประเภท มีดังต่อไปนี้